

Merima Jašarević**NIVO PARTICIPACIJE MLADIH U KULTURI MLADIH U MOSTARU****Sažetak**

Ova naučna eksplikacija je bazirana na analizi ankete sprovedene 2017/18.godine. Cilj istraživanja je bio utvrditi na kojem nivou je kvalitet življenja mladih i u kojoj mjeri postoji mladalačka participacija u kreiranju kulture mladih u Mostaru. Kultura mladih je sjecište polemike u vezi sa suvremenim načinom života u gradu Mostaru. Naime, analizirane su mnogobrojne prakse i različita mišljenja mladih u ovom gradu. Nivo participacije mladih u kulturi, posebno u kreiranju kulture mladih predstavlja polaznu naučnu pretpostavku u poimanju i mjerenju kvaliteta urbanog života Mostaraca i Mostarki.

Ključne riječi: kultura mladih, stilovi života, urbana, ruralna kultura, savremenost

Uvod

Kultura mladih je jedan od najosnovnijih elemenata identiteta mladih koji predstavlja važno područje razumijevanja mladih: njihove afirmacije, komunikaciju i stil života. To je zapravo područje kroz koje kritički mladi preispituju tradicionalne kulturne obrasce, naslijeđe kao dio svoga identiteta. Kultura mladih je zapravo područje za stvaranje novih obrazaca ponašanja u kreiranju vlastitih prepoznavanja i djelovanja.

Kultura značajno doprinosi formiranju identiteta i osjećaju pripadnosti pojedinaca u zajednici. Također, ona utječe na stvaranje novog simboličkog polja i doprinosi konstrukciji društvenih vrijednosti. Simboličke, kulturne i društvene vrijednosti temeljene na načelima otvorenosti, raznolikosti, solidarnosti, socijalnoj koheziji i saradnji ključno su mjerilo i pretpostavka razvoja odgovornog, uključivog, tolerantnog i ravnopravnog društva. Kultura tako može igrati važnu ulogu i u formiranju stavova i vrijednosti mladih osoba, i može imati bitne pozitivne učinke na socijalizaciju, ličnu formaciju i društvenu afirmaciju mladih.

Pritom kultura nije samo važan aspekt provođenja slobodnog vremena mladih, odnosno mladi ne samo da mogu biti korisnici kulturnih događanja i konzumenti kulturnih proizvoda, već često mladi djeluju (pro)aktivno, kroz različite oblike samoorganiziranja u području umjetnosti i kulture. Koristeći dostupne resurse, mladi djeluju kao samostalni akteri u proizvodnji kulturnih sadržaja od interesa za opće i javno dobro, a koji su dostupni drugim mladima i otvoreni za javnost. S obzirom da mladi predstavljaju heterogenu skupinu i da su njihove potrebe različite, kada je riječ o kulturi i mladima potrebno je, kao i u svim drugim područjima, sagledati nekoliko različitih aspekata, od obrazovanja, preko različitih oblika pristupa kulturnom životu do provođenja istraživanja u ovom polju.

Pristup mladih kulturnom životu moguć je kroz njihovo aktivno sudjelovanje. Uključivanje mladih u kulturu, ne samo kao redovne i zainteresirane publike, već i kao proizvođača i sukreatora kulturnih aktivnosti može ih potaknuti na izražavanje vlastite kreativnosti čime će razvijati svoju ličnost i osjećaj pripadnosti zajednici. S godinama se naime pristup kulturi u BiH mijenjao, možemo reći da se sistemski odustajalo od kulture. Shodno tome, mladi su se u najvećem broju prepuštali sami sebi ali i bili afirmirani, kako ovo istraživanje pokazuje najviše kroz nevladin sektor.

Mladi su pored klasičnih kanala počeli koristiti i nove dinamičnije kanale kroz koje

prestaju biti samo puki konzumenti i korisnici kulturnih proizvoda i kulturnih događanja, te postaju aktivni kreatori, bilo kao umjetnici i izvođači, bilo kao organizatori kulturnih aktivnosti. Ova su iskustva posebno važna za lični razvoj svake mlade osobe. Oblike samoorganiziranog djelovanja mladih najčešće nalazimo u civilnom društvu. Kada je u pitanju Mostar, možemo navesti centar okupljanja OKC Abrašević kao jedan od aktivnih elemenata civilnog društva Mostara.

U vremenu nakon rata, u BiH organizacije civilnog društva bitno su pridonijele afirmaciji mladih i njihovom aktivnom uključivanju u kulturni i širi društveni život. Međutim, iako u Mostaru postoje mnoga udruženja i pozitivni primjeri, uočava se da takve aktivnosti nisu dovoljne. Govorimo o najrazličitijim oblicima kulture mladih (one aktivnosti koje osmišljavaju, organiziraju i provode mladi za mlade), ali i kulture za mlade (one aktivnosti koje doduše nisu isključivi rezultat samoorganiziranja mladih, ali koje prepoznaju mlade kao ključnu ciljnu grupu i koje često afirmiraju aktivnost uključivanja mladih) – od klubova mladih i za mlade, širokog spektra umjetničkih, kulturnih i šire društvenih aktivnosti, preko niza manifestacija, festivala i pojedinih događaja najrazličitijih žanrova do permanentnih programa koji obuhvataju najrazličitije kulturne i umjetničke programe.

Istraživanje koje je sprovedeno od strane Odsjeka sociologija Nastavničkog fakulteta Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru u periodu od jedne godine (januar 2017-2018.) pod pokroviteljstvom Federalnog ministarstva obrazovanja, donijelo je veoma jasne pokazatelje kada se radi o participaciji mladih u kreiranju kulture mladih u Mostaru.

Voditeljica istraživanja bila je doc. dr. Merima Jašarević Beganović, dok su asistenti istraživači bili doc. dr. Jasmin Peco i viši asistent mr. Esved Kajtaž.

Cilj istraživanja je bio detektirati na kojem je nivou kvalitet življenja mladih i u kojoj mjeri postoji participacija mladih u kreiranju kulture mladih u Mostaru. Postavljali smo jasna pitanja o oblicima praksi i mišljenja mladih u ovom gradu.

Glavna hipoteza istraživanja bila je: Nivo participacije mladih u kulturi, posebno u kreiranju kulture mladih u Mostaru je neznatan – mladi su pasivni i ne učestvuju u izgradnji kvalitetnog mladalačkog života. Mladalačka kultura u Mostaru ogleda se najprije u općoj apatiji kada je u pitanju društveno humani rad, nesebični doprinos društvenoj zajednici i vrlo jakoj međusobnoj netoleranciji tj. spremnosti da se životne prilike i drugačiji karakteri prihvataju. Kao negativna posljedica teških političkih klima i opće društvene dezorganizacije u BiH, mladi svoje slobodno vrijeme nekvalitetno provode, najčešće koristeći modele zabave kao primarne u vlastitom životu. Najveći fokus u kreiranju životnog stila mladih jeste na konzumaciji interneta i boravku u kaficima (klubovima).

Kultura mladih u Mostaru je neadekvatno oblikovana, služeći široj društvenoj zajednici najprije kao problem za rješavanje, a tek onda kao kvalitetan, ravnopravan identitet urbane cjeline grada Mostara.

Postmoderni grad i razlomljena pojedinika

Historija svijeta je historija grada, rekao je Špengler u knjizi *Propast zapada*, aludirajući na to da zapravo sve što se dešava ljudskoj civilizaciji, dešava se u gradu. S time se na neki način složio i Giddens (Giddens, A., 2005) govoreći da su gradovi u historijskom smislu kao antisistemske enklave bili isključivi nosioci prijašnje i novonastajuće dinamike društva: raspada feudalizma i nastajanja novog industrijskog doba, i postindustrijske ere. Kada govorimo o savremenom društvu okarakteriziranom kao „McWorld“ (Berger) ili globalno selo, čini se da unutar savremene sociološke teorije središnja tačka u kojoj se ukrštaju pozitivni stavovi o

današnjici ili pak negativni, jeste grad kao reprezent savremene dinamike društva (Held, D., 2003).¹

Gradovi u predmodernom dobu, o kojima je Veber (Veber, M., 1976) pisao, bili su samostalni u odnosu na današnje koje su savremeni trendovi preobličili i pri tome od njih/ u njima načinili novu strukturu i funkciju. Dok se u predmodernu doba komunikacija između gradova vrlo sporo odvijala sa malim brojem aktera koje su sačinjavali poneki trgovci, putopisci i drugi, danas gradovi poput New Yorka, Tokia, Milana, Pariza, Londona zbog savremenih procesa poput globalne ekonomije „vezani“ su jedni s drugima čineći tako mrežu globalnog sela. Indikatori povezanosti globalnog i urbanog jesu transformacija u privredi koja je preusmjerena ka dominaciji uslužnih djelatnosti kao specifične gradske forme; gradovi su prostori u kojima se koncentriše najveći broj emigranata i etničkih manjina čime oni postaju potencionalna pozornica nacionalizama i traganja za identitetima tog tipa manifestirajući se u oblike ponašanja „uličnih bitaka“ koje su reakcija na savremenu dinamiku društva. Primjer tome su migranti iz Bangladeša, Indije i Pakistana u istočnom Londonu.

Činjenica jeste da danas najveći broj stanovnika živi u gradovima pri čemu oni postaju, zaista mjesta u kojima i oko kojih se sve okreće, počevši od privrednog poslovanja, politike, proizvodnje i inovacija te samog života koji za većinu populacije predstavlja bolje mjesto življenja. Urbani problemi velikih gradova sve više dolaze do izražaja. Loši planovi i predviđanja razvoja gradova uvjetovali su prenatrpanost i skučenost, nemogućnost slobodnog i bržeg saobraćaja. Međutim, treba biti oprezan prilikom povezivanja veličine grada sa kvalitetom života u njemu. Nije uvijek sigurno da će mali grad osigurati sve uvjete neophodne za kvalitetan i siguran život savremenog čovjeka, kao što ne znači da će to višemilionski grad automatski omogućiti. Socijalni problemi modernih gradova izazivaju pažnju naučnika i istraživača, a strah vlada i političkih struktura.

Naime, velike razlike između uskog sloja bogatih i mnoštva siromašnih slojeva uvjetuju stalno prilagođavanje osnovnih društvenih funkcija i službi. Potrebe za velikim socijalnim izdacima za ugrožene i siromašne usporavaju funkcionisanje ostalih gradskih službi i sprečavaju veću upotrebu sredstava za razvoj drugih gradskih službi. Siromašne četvrti postaju središte svih vidova kriminala i asocijalnog ponašanja ljudi.

Održivi grad je onaj koji ima odgovoran odnos prema svom prirodnom i društvenom okruženju, počevši od prirodnih resursa, zatim usklađenosti između ekonomske efikasnosti i racionalizacije troškova (posebno racionalno korištenje urbanih prostora), pa do zadovoljenja svih neophodnih potreba stanovnika, uključujući i one najsiromašnije slojeve. Održivost grada počiva na efikasnim i racionalnim administrativnim, planskim, ekonomskim i socijalnim elementima (Šijaković, I. 2008). To podrazumijeva da grad racionalno koristi i očuva sve važne resurse u svom okruženju, da bude razvojan i otvoren, da stvori uvjete za savremene čovjekove potrebe bez obzira na svoju veličinu, da razvija participativnost građana u svim oblastima života grada, da preuzima pozitivna iskustva iz razvoja drugih gradova bez obzira na njihovu teritorijalnu udaljenost i kulturne karakteristike. Održivi grad nije onaj koji je zarobljen okvirima prošlosti i tradicije ili kodeksom neke etničke i kulturne grupe, niti je to (obavezno) onaj grad koji se odrekao svih elemenata tradicije u ime modernih urbanih, kulturnih i drugih trendova. Održivi grad je onaj koji stalno unapređuje kvalitet života, kako u svojim okvirima, tako u svom neposrednom okruženju, zatim na regionalnom nivou, pa i na globalnom nivou može da pruži pozitivna iskustva i primjere. Da bi se sve to moglo ostvariti, potrebno je razviti efikasan sistem upravljanja

¹ Pogledati opširnije u: V. Vuletić (2003): Globalizacija-mit ili stvarnost. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

procesima održivosti grada, koji će uključiti elemente urbanog, ekološkog, ekonomskog, socijalnog, političkog i kulturnog života u gradu.

Iako se ovo doba naziva informacijsko, cyber revolucionarno u odnosu na industrijsko, insistira se na gradu kao prostoru ovih promjena (Castells, M., 2005).² Nova podjela rada, u vidu izmještanja fabrika u zemlje tzv. trećeg svijeta, rezultira galopirajućom urbanizacijom ovih društava.

Ipak, postavlja se dilema da li savremeni gradovi imaju aktere koji ravnopravno djeluju unutar mreže globalnog sela. Unutar takvih indikatora povezanosti globalnog i urbanog, primjećuje se da se u gradovima dešava jedna vrsta preporoda starih oblika industrijskog organizovanja. Savremeni tokovi s dva suprotstavljena aktera: globalni kapital i iseljenička radna snaga upravo djeluju na sceni nazvanoj globalni grad (Sassen and Portes, 1991).³

Još jedan interesantan indikator koji govori o povezanosti globalnog i urbanog jeste ono što je Beck nazvao *differentia specifica* savremenog svijeta poznate kao teorije o riziku. Upravo je pojam rizika novijeg datuma i nedvosmisleno je vezan za industrijsko i urbano društvo. U agrarnim društvima koncept rizika ne postoji, nego se javlja tek u urbanom fenomenu. Teoretičari unutar savremene sociološke misli nerijetko se zalažu za povratak zajednici i ruralnom tradicionalnom društvu, time potvrđujući tezu o neodvojivosti savremenosti i urbanog.⁴

Mjesto-polis oko kojeg se sve okreće još od doba antike predstavlja prostor koji je zaista, mogli bismo reći, jedan od simbola kulture današnjice, samo sa znatno drugačijim sadržajima i oblicima organiziranja i ponašanja.

Još jedna očigledna veza kapitalizma i urbanog/ruralnog jeste upravo to premještanje jeftine radne snage iz ruralnih predjela koji prvi put ulaze u tržište rada gdje se prihvataju ponuđeni uvjeti rada koji daju višu zaradu od one u poljoprivrednoj proizvodnji, pri čemu ta jeftina radna snaga biva isključena i nesposobna da odbrani svoje interese. Kao primjer možemo spomenuti fabriku na Tajvanu gdje troškovi proizvodnje televizora iznose čitavih 4,5 dolara koje vjerovatno pravi tajvanski maloljetnik za američko građanstvo koje taj isti televizor plaća 45 dolara! Otuda se dešava ono što Volersin naziva „ubrzana deruralizacija“.

Osim toga, valjano je spomenuti da grad na neki način postaje „supermarket“ ovih raznolikih roba od kojih je najpopularnija danas informacija. Pozamašna empirijska građa savremene sociološke teorije daje spoznaje o utjecaju razmjene informacija između američkih gradova i uopšte utjecaja grada na savremenu, tj. globalnu ekonomiju.

Globalizacija direktno pojačava i ubrzava urbanizaciju čineći pri tome popularizaciju „korisnika grada“. Kako pokazuju pojedine studije, pogotovo u zemljama u razvoju sa zavisnošću od stranog kapitala prekomjerna urbanizacija jeste veza sa globalizacijom. Ti svjetski tokovi su se, između ostalog, „uspješno“ iskazali i u stambenoj politici. Urbanosociološki fenomeni okarakterizirani kroz socijalnu segregaciju i prostornu diferencijaciju *onih koji imaju* i *onih koji nemaju* dovodi do očigledne borbe za kontrolu nad prostorom koja predstavlja borbu za moć i resurse. Konfliktna teorija ili sociologija konflikta, po nekim autorima (Giddens, 1998), predviđa da će budućnost biti vezana za fenomen urbanog koji će prema procjenama predstavljati diskurse o socioprostornim nejednakostima. Prostori koji su očigledan primjer takvih fenomena su Docklands u Londonu, Grinch Village u New Yorku gdje žive slojevi bogatih uz slojeve veoma

² Pogledati opširnije u: Vujović S. I Petrović M. (2005): Urbana sociologija. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

³ Pogledati opširnije u Giddens, A., Sociologija. Beograd: Ekonomski fakultet.

⁴ U ovom kontekstu važno je naglasiti da ruralni prostor i dalje postoji kao još jedan od mogućih odgovora na savremene tokove; primjećuju se tendencije zadržnih zajednica koje žive na periferiji stavljajući svoj akcenat na uštedu prirodne energije i poljoprivrednih djelatnosti. Samo u Austriji takvih zadržnih zajednica postoji oko srotinu (HRT 1, 2009).

siromašnih. Jedan od bitnih prepoznatljivih elemenata savremenog društva jeste brisanje prostora kao sociološkog fenomena, tako da je nužna na neki način redefinicija sociologije grada.

U kontekstu savremenog grada u poznom kapitalizmu gradovi postaju ti koji su akteri globalizacije i koji upravljaju globalnim postavši „najfleksibilnijim političkim ustanovama“ (Castels, 1989). Savremena sociološka teorija, urbana sociologija unutar nje, prate tendenciju savremenog svijeta koji na neki, možda apsurdan način nikad nije ni izašao iz polisa. Kad su historijski bitni fenomeni u pitanju - poput raspada feudalizma, stvaranja novog stila u arhitekturi ili početak rata, svi se oni tumače unutar konteksta urbanog, tj. unutar grada (Bauhaus, arhitektonski stil se izučava u kontekstu grada, kao i početak Prvog svjetskog rata, naprimjer). Stoga, imamo pravo reći da globalizacijski tokovi itekako imaju snažnu vezu s urbanim; današnje društvo nazivali ga mi „društvom rizika“ (Beck) ili globalnim selom upravo egzistira unutar urbanog.

Svaka društvena zajednica ima svoje ciljeve i nastoji da ih putem indoktrinacije i ideologije projicira na svoje članove kako bi im vlastiti ciljevi bili u skladu ili čak u drugom planu u odnosu na ciljeve zajednice, što je karakteristično za totalitarne društvene grupe (Merton). Osnovni problem se javlja u činjenici da je društvo kreiralo put za ispunjenje navedenih ciljeva, odnosno tačan i utvrđen niz pravila i propisa čije nepoštovanje znači automatsko skretanje sa zadatog puta i vodi u anomalije karakteristične za gradski način života. Činjenica je da će oni oko kojih je skoncentrisana većina društvene moći lakše ispuniti zadate ciljeve i samim tim će se lakše prilagoditi propisanim vrijednostima. S druge strane, nekima će to biti mnogo teže ili čak nemoguće jer nemaju isti socijalni status; osobe koje otežano ispunjavaju društvene ciljeve zbog npr. deficita u potrebnim sredstvima i resursima, osjećaju se krajnje degradiranim u socijalnom kontekstu pri čemu se javlja poseban oblik organiziranja i mišljenja koji nije skladan prema općim društvenim okvirima.

Sociopatološke manifestacije koje najčešće povezujemo s gradom su: narkomanija, prostitucija, krađa, samoubistvo, skitničarenje, prosjačenje itd. Emile Durkheim je u svom dobro poznatom djelu *O Samoubistvu* (Durkheim, E., 1997) ustvrdio da su oblici ove vrste ponašanja (devijantno ponašanje, specifična ljudska stanja kao npr. ludilo) najviše karakteristični za gradove, a kako i ne bi kada u istim nema društvene solidarnosti koja bi gajila zajedništvo i prijateljstva. Umjesto toga imamo pojedince koji žele biti uspješni, mladi i savršeni.

Navedene sociopatologije su posljedice, kako društvene strukture i nedosljedno sprovedene politike i indoktrinacije, tako i jednog izopačenog sistema vrijednosti nastalog na određenoj ideologiji datog društva. Interesi modernog čovjeka su materijalne prirode i zbog brzog tempa i načina života kojeg karakterizira visok stepen racionalnosti, bezlični zakon, otuđenost individue od primarnih socijalnih grupa, dovodi pojedinca do izopačenog sistema vrijednosti kojeg pak dodatno pojačava politika od strane vladajućih grupa. Činjenica jeste da takav društveni kontekst proizvodi i nove revolucionarne snage u kontekstu raspodjele moći, tj. dolazi do stvaranja nove ljevice koju sačinjavaju nove revolucionarne snage koje su našle načina da manifestiraju nezadovoljstvo društvenom strukturom i raspodjelom moći.

Nameće nam se zaključak da je današnji savremeni čovjek u cilju egzistencije primoran da se aktivno uključi i integriše u jedan krajnje racionalan sistem vrijednosti koji je, zapravo njegov proizvod, ali takav proizvod koji se otuđio sam od sebe i doveo do situacije da se sam čovjek otuđuje od vlastite porodice, okoline, pa čak i od vlastitog smisla. Jača se stanje besmisla,

odvojenosti od zajednice dovodi do odvajanja individue od vlastite suštine, a to je društvenost.⁵ „Djelovanje društva je ono što je u nama izazvalo osjećanje simpatije i solidarnosti koji u nama stvaraju naklonost ka drugima; društvo je to koje je, oblikujući nas prema svom liku, prozelo svojim religioznim, političkim i moralnim vjerovanjima koja upravljaju našim ponašanjima; nastojali smo da razvijemo našu pamet zato da bismo mogli da odrigramo našu društvenu ulogu i društvo je to koje nam, prenoseći nauku koju je čuvalo, pruža oruđa tog razvoja.“ (Durkheim, E., 1997:233)

Analiza ankete

Ispitano je 649 ispitanika, od kojih su 41,8% muški ispitanici, 58,2% ženski ispitanici, a u najvećem postotku ispitanici su starosne dobi od 18 godina (64,2%), te od 19 godina u procentu od 19,7%. Najmanje je bilo ispitanika koji su imali 22 godine i više od 22 godine. Ispitali smo maturante sljedećih mostarskih škola: Srednja medicinska škola, Mašinska škola, Srednja elektrotehnička „Ruđer Bošković“, Ekonomska škola „J. Martinović“, Fra Grga Martić (Opća gimnazija), Druga gimnazija, Stara gimnazija. Od navedenih, zaključujemo da je bilo podjednako ispitanika koji pohađaju strukovne škole (37,9%), i gimnazijalaca kojih je neznatno manje (34,7%). Također, anketirali smo brucše, dakle, studente prvih godina sljedećih Fakulteta/Odsjeka Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru: Nastavnički fakultet: Odsjek sport i zdravlje, Odsjek psihologija i sociologija, Odsjek pedagogija; Fakultet informacijskih tehnologija, Pravni fakultet i univerzitetski studijski program Dizajn interijera. Dakle, ispitali smo 72,6 % maturanata srednjih škola i 25,7%_brucša fakulteta (najviše je bilo studenata sa Fakulteta informacijskih tehnologija).

Sprovedena anketa pokazuje da manjina ispitanika (19%) živi u mjestima koji su prema svom položaju najbliži urbanoj jezgri grada koja ima sve bitne sadržaje jednog urbanog centra, uključujući: mjesta okupljanja - kafiće, trgove, šoping centre, pozorišta i kina, domove zdravlja, sportske terene, šetališta i sl. U podjednakom postotku, 32,6% ispitanika obitava u gradskim mahalama/kvartovima koji jesu sami dio ili su nešto udaljeni od središta grada ali spadaju u urbani dio grada Mostara, dok njih 30, 9% živi u regionu koji spada u okolicu i nešto manje urbanizovani dio grada, u zavisnosti od položaja (neka mjesta spadaju u predgrađa grada sa stilom gradskog življenja poput naselja Rodoč ili Opine, dok druga predstavljaju nešto ruralniji stil života, odnosno nalaze se dalje od same središnje jezgre grada Mostara). Ostatak ispitanika se izjasnio da dolazi iz drugih gradova ili sela kao što su: Konjic, Jablanica, Prozor, Kreševo, Čapljina, Vareš, Ključ, Nevesinje, Gornji Vakuf, Visoko, Livno itd. (17,5%). Dakle, može se zaključiti da je podjednak broj ispitanika koji žive i svakodnevno se sureću s sadržajima urbane kulture i onih koji ne žive i nisu okruženi gradskim stilom života.

Da bi ovaj naučni članak bio što sveobuhvatniji, u nastavku teksta ću navesti pregledne opservacije donesene na osnovu analize ankete:

- kultura mladih kao osnovni element identiteta mladih je iznimno važno područje u kojem se mladi afirmišu. Zapravo, istraživanje pokazuje da kultura mladih u Mostaru ima evidentne nedostatke barem kada su u pitanju progresivna, nadahnjujuća i društveno pozitivna ponašanja i promišljanja mladih. Naime, kvalitet života mladih je povazan s visinom participacije u različitim društvenim događanjima. Najveći broj ispitanika je potvrdio da se u njihovim lokalnim zajednicama veoma često održavaju društvena događanja i da su to najviše iz oblasti

⁵ U BiH je površinski gledano, prosječna individua, tj. bosankohercegovski čovjek ili žena, kroz prizmu etnonacionalizma, potpuno potonula u posvećenost nacionalnim kulturama te je konvertirala savremenog prosječnog Bosanca i Hercegovca u nekritičnu masu.

sporta i sportskih takmičenja (49,5%) te da su događaji iz kulture sljedeći po broju učestalosti. Nije nepoznato da su danas, posebno u Mostaru, sportska dešavanja popraćena velikim oblicima vandalizma i mladalačke netrpeljivosti. Razbijanje javnih objekata, fizički obračuni, javno vrijeđanje po etničkoj i religijskoj osnovi su najčešće popratna ponašanja skoro svih sportskih dešavanja u gradu Mostaru. Kada su u pitanju događaji iz kulture, jasno je da su kao takvi u velikoj mjeri prepoznati koncerti koji se održavaju po lokalnim mostarskim klubovima. To su u velikoj mjeri pjevači, pjevačice iz Srbije koji pjevaju turbofolk i/ili trep folk. Ipak, u objektivnom smislu sadržaji iz oblasti pop, rock i drugih muzičkih stilova nisu izostali, poput *Mostar summer festa* i *Mostar blues festa*. No, činjenica je da noćni klubovi organiziraju svaki radni vikend nekoga iz muzičkog svijeta Grand produkcije, u odnosu na ove spomenute festivale koji se održavaju jednom godišnje i okupljaju mlade iz čitave BiH ali i regiona.

Nužno je istaknuti još i sljedeće, a to je da su ispitanici na upit da ocijene standard života u svojim lokalnim zajednicama gdje žive, njih 79,6% je dalo srednju ocjenu kao opis kvaliteta života u njihovim kvartovima/mahalama gdje žive. Prepoznate probleme su okarakterisali kroz uzroke političke prirode, naime njih 28,2% smatra da su političke odluke i finansijska situacija u gradu Mostaru (27,4%) osnovni razlozi osrednjeg kvaliteta života u lokalnim zajednicama.

- Ako se izuzmu dnevne obaveze većine stanovništva, pored škola ili posla, sekundarno vrijeme jeste vrijeme opuštanja u slobodno vrijeme. Ono je najčešće provedeno u sportskim aktivnostima ili u kaficima i sličnim mjestima. Konkretno u Mostaru, najposjećenije ulice (Fejićeva i Rondo) su one koje imaju najviše ugostiteljskih objekata, a masovni susreti jesu oni koji se tiču najčešće sporta i sportskih takmičenja⁶. No, kada je u pitanju središnjica (centar) grada da se zaključiti da je najveća koncentracija stanovništva upravo ondje gdje su šoping centri⁷ koji danas jesu najprimamljivija mjesta za susrete. Također, mjesta masovnijih susreta jesu religijski objekti (džamije, crkve) kao i sportskih terena, sala za rekreaciju, prodajni centri ili kina. Najvažnije je naglasiti da su periferni dijelovi grada ili čak najbliži kvartovi ili naselja pri središnjici Mostara naprosto mrtvi.⁸ Nema nikakvih društvenih dešavanja koji bi oživljavali i pokretali te dijelove. Naglašavam da „u savremenom informatičkom društvu postmoderne ere, urbana područja se suočavaju sa sve većim gubitkom autentičnosti i identiteta. (...), pojedinac počinje da gubi osećanje pripadnosti i zajedništva, uz porast otuđenja nastalog zbog škrtih mogućnosti susreta koje pruža moderni grad“⁹. Nažalost, možemo zaključiti da svjetski društveni trend odsustva kulturne uvjetovanosti prostora, gubitak socijalizacije, i nepostojanje identifikacije sa mjestom jeste jedan od realiteta i mostarskih lokalnih zajednica.

- Mladi uglavnom nisu aktivni u školskim i fakultetskim aktivnostima (47,9%) do njih 26,3% se izjasnilo da su uglavnom aktivni. Najmanji je broj onih koji su vrlo aktivni (8,7%). Apatičnost mladih u BiH je potpuno vidljiva i bez ove ankete, no može se naglasiti da mladi danas u gradu Mostaru ne pretendiraju prema radu, organiziranju ka općem dobru ili pak ličnom psihofizičkom razvoju. Postavlja se pitanje zašto? Ovdje bih istaknula problematiku koja je sve jasnije vidljiva i izvan naučnih analiza, a to je fenomen potiskivanja odgojnih segmenata uloge škola, ali i radikalnih promjena u stilovima roditeljstva, tj. odgoja djece. Ako se u određenim

⁶ Dakle, masovni susreti većeg broja osoba na jednom mjestu jesu sportski stadion najčešće za vrijeme utakmica ili ako je to slučaj, mada dosta rijetko, za vrijeme održavanja koncerata.

⁷ Odgajanje djece i omladine unutar kompleksa tržnih centara postaje veliki gradski trend. Naime, igraonice za djecu i druga okupljališta unutar tržnih centara su sjecišta svakodnevnog života. Time želim skrenuti pažnju na sveopću društvenu privatljivost u vezi s tim gdje se i kako provodi slobodno vrijeme: mladi u kaficima, roditelji u prodavnicama, a djeca u igraonama.

⁸ Osim veoma pozitivnog primjera u naselju Mahala koje po svojoj organizacionoj karakteristici njenih stanovnika ima veoma bogatu društvenu aktivnost, posebno za djecu i mlade.

⁹ <https://www.arhitektura.rs/rubrike/gradovi/716-novi-beograd-izgubljeni-identitet> (posjećeno 11.9.2017.godine)

porodicama razvija osjećaj u djeci (koja će sutra biti mlade osobe) da se pored školskih aktivnosti razvijaju i na drugim poljima, tada će se desiti da ćemo imati mladu osobu koja ima senzibilitet da pored primarnih obaveza „uvijek nešto radi“. Okupiranost projektima u školi ili u drugim institucijama daje djeci mogućnost da se razvijaju u više različitih segmenata što potpuno pomaže u socijalnom i emotivnom razvoju. Danas, na Nastavničkom fakultetu postoji ozbiljan deficit kada je u pitanju studentsko organiziranje van nastave po bilo kojem osnovu. Studenti i studentice nemaju osjećaj a niti potrebu za bilo kakvo djelovanje osim onog koje je nužno za prolaz na ispitu. Podsjetit ću ovdje da „Pod odgojnim djelovanjem škole ne misli se na usputne pozitivne učinke obrazovnoga djelovanja nego na osmišljen dio svakodnevnog djelovanja radi socijalizacije, usvajanja pozitivnih stavova, općih moralnih i demokratskih vrijednosti. Odgoj, shvaćen kao pomoć pojedincu i zajednici za razvoj temeljnih stavova/sposobnosti važnih za dostojanstven razvoj i život za sve i svakoga, kao što su savjest, sloboda, istinoljubivost, odgovornost, solidarnost, ne može ostvariti svoje ciljeve u nekom kratkoročnom razdoblju. Odgoj djeluje na mentalitet. Ne može, stoga imati direktno i neposredno djelovanje, odmah uočljivo i mjerljivo. Neki smatraju da bi škola trebala biti samo obrazovna ustanova koja bi se trebala ograničiti isključivo na intelektualnu formaciju utemeljenu na kompetentnom stjecanju općih aspekata znanja i kulture.“ (Razum, R. 2007:863)

Značaj odgoja je posebno primjetan ako se sjetimo činjenice da sva ljudska bića, da bi se mogla razviti, tj. da bi se razvila kao ljudska bića sa svim društvenim svojstvima, trebaju pomoć drugoga. Odgajatelj uvažavajući potrebe odgajanika, pomaže da se na ispravan način usvoje ispravne i poželjne vrijednosti koje oblikuju identitet i ličnost odgajanika. Nadalje, u nedostatku jasno definiranih vrijednosti, postoji realna opasnost da škola postane poligon za provođenje skrivenih vrijednosnih kurikuluma promoviranih od strane različitih političkih, privrednih ili drugih interesnih grupa kojima neće na prvome mjestu biti dobro učenika.

Odgojna pitanja u modernom svijetu sve više postaju pitanja života i smrti. Dovoljno je sjetiti se negativne statistike koja je sve prisutnija. Niko više ne osporava problem moralne krize. Navode se brojne činjenice i primjeri, ali uglavnom ništa se ne poduzima. Čak ne postoji ni ozbiljan razgovor o toj problematici. Naravno, uočavaju se jasan strah i bijeg.

Ukupan odgoj cjelovito se bavi čovjekom, njegovim svijetom, njegovim današnjim problemima, onima materijalne i onima duhovne naravi. Zanimljiva je izjava predsjednika Njemačke udruge filologa koji priznaje: „Odgojna zadaća škole danas ima novu i posebnu kvalitetu. Na svim razinama i u svim nastavnim predmetima škola mora danas naći i vremena i prostora za rasprave o osjećajima, razmišljanjima i raspoloženjima učenika, mora ih proraditi i analizirati. Dugoročno gledano, ova odgojna vrijednost vrijedi više nego nužno ispunjenje kognitivnih ciljeva učenja.“ (Tomić, R. Hasanović, I. 2007:64).

Važno je naglasiti da savremeno društvo podrazumijeva nužan odnos između škole i društvene zajednice u kojoj ta škola djeluje. Samo integralnim djelovanjem svih ovih faktora može se postići principijelna jedinstvenost u odabiru odgojnih sadržaja, sredstava i metoda rada putem kojih bi se izgradila puna ličnost pojedinca. Nažalost, današnja škola, naročito ona u BiH, nema dovoljan ugled u društvu, nije organizacijski osposobljena, nema pedagoške moći da pridobije sredinu za djelatnost koju obavlja. Za to postoje mnogi razlozi, a navest ćemo samo neke: ciljevi odgoja su znatno uopćeno postavljeni, dosta su ambiciozni i teško se ostvaruju, u reformi nastave često je isticana organizacijska strana nastave, a ne njena suština, prenamaglašavana je ekstenzivna, a zanemarena intenzivna strana nastave, zato nastavnim planovima i programima često nisu zadovoljni nastavnici i profesori aludirajući na njihove izmjene, tj. modernizaciju. Također, nastavna sredstva, tj. standardi na kojima počiva koncepcija i proizvodnja nastavnih sredstava ne

odgovaraju u svim svojim elementima najnovijim naučnim dostignućima kod nas i u svijetu. Poseban je problem izrada udžbenika jer standardi na kojima se temelji njihova izrada nisu dovoljno naučno razrađeni niti konkretizovani. Kao još jedan problem javlja se nedostatak čvrstog programiranja rada škole i mnogih drugih koje ovdje dalje ne elaboriramo (Mandić, P., Radovanović, I., Mandić, D. 2000). Osim navedenog, važno je naglasiti da su uveliko nepovoljni materijalni uvjeti škola te opterećenost nastavnika doprinijeli veoma lošem odnosu, tj. nedovoljnoj saradnji između nastavnika i roditelja koji je jedan od ključnih detalja a koji doprinose zdravom i dobro odgojenom pojedincu, kasnije i društvu. Naravno, materijalna stanja domaćinstava, tj. samih učenika i učesnica također mogu utjecati na kvalitetan nastavno-odgojni proces. Sada se postavlja jasno pitanje kako i na koji način bosanskohercegovački mladi mogu biti bolje osobe i zdrava osnova za funkcioniranje društva kada nam sam nastavno-odgojni sistem nije adekvatan u tolikoj mjeri da su često đaci prepušteni sami sebi, što zbog neadekvatnog školskog sistema, što zbog opće krize u kojoj se nalazi bosanskohercegovačko društvo i svijet u cjelini.

Oni koji jesu aktivni u školskim/fakultetskim aktivnostima, u mnoštvu odgovora koje su ispitanici naveli kao sadržaje u kojima jesu učestvovali u sklopu škole ili fakulteta najviše je bilo onih (42,6%) koji su se izjasnili da su učestvovali u sportskim aktivnostima, dok je u ostalim aktivnostima bilo sljedećih odgovora: u likovnoj sekciji je učestvovalo 6,8% ispitanika, s istim procentom se izjasnilo da su učestvovali u vijeću učenika, zatim u zboru škole je učestvovalo 6,3% ispitanika, a da je 5,8% njih učestvovalo u ekološkoj sekciji; u debatnoj sekciji, informatičkoj sekciji i sekciji engleskog jezika je podjednak postotak ispitanika učestvovao (sve sekcije sa 5% ispitanika). Bilo je tu navedena i sekcija historije (5,3% ispitanika). Najmanje učešća zabilježeno je u sljedećim sekcijama: modeliranje, robotska sekcija, Civitas itd. Tražeći razloge zašto se u ovoj anketi ali i generalno u svijetu sport u dvadesetom stoljeću, pa tako i danas u 21. stoljeću, smatra toliko važnim, došli smo do velikog broja mišljenja. Jedno od njih sugerira da je naprimjer nogomet „postao jedinstveno djelatvoran medij za usađivanje nacionalnih osjećaja jer se čak i onima koje politika ili javni život ne zanimaju lako identificirati s nacijom kad je simboliziraju mladi ljudi koji se uspješno bave vrhunskim sportom. Nacionalna momčad na taj način doprinosi usredište javnog zanimanja i tada se “zamišljena zajednica koja broji milijune čini stvarnijom u obliku momčadi koju čini jedanaest ljudi s imenom i prezimenom”, a svaki pojedinac, pa makar i u ulozi navijača, postaje simbolom svoje nacije (Hobsbawm 1993:156). (...)

Osim toga, antropologinja Catherine Palmer sport opisuje kao “kulturni fenomen koji priziva strast, pogoni gospodarstva, oblikuje politiku, ističe nejednakosti i naglašava nacionalne, regionalne i nacionalne identitete” (2002:253)¹⁰. Dakle, posebno kod mladih koji se u ranoj fazi mladosti (srednja škola i početak studija) traže i u vlastitom izrazu često kroz identifikaciju s drugima, u vrijeme kada su formiranja identiteta od presudnog značaja za kasniji razvoj, navodi se zaključak da najlakši način za te procese jeste postati dijelom jedne posebne veze s društvom, a to je sport. Osim toga, istraživanja pokazuju da je u skoro svim društvima, bilo onima u kojima vlada tranzicija ili ovo globalnim, pojačan stepen alijenacije od svopstvenih bića i drugih, pa tako u SAD-u je zabilježen pokret „revitaliziranja društvenosti“ koja se najlakše sprovodi putem sportskih aktivnosti i radionica kao što su aerobik, yoga, pilates, ples i slično (Baudrillard, J. 1991).

¹⁰ Pogledati više u članku autora Komar, T. (2015): Identitet i /kroz sport: antropološki pristup u proučavanju dijaspore. Zagreb, Stud.ethnol.Croat.vol. 27, str. 393-414.

Puni ugostiteljski objekti (kafići) u Mostaru najviše su upravo u fokusu mladih ljudi, a posebno studentske populacije koja svoje slobodno vrijeme najradije provodi u opuštanju s prijateljima. Tome svjedoči i sljedeći podatak, naime u najvećemu broju čak 35,2% najradije slobodno vrijeme provodi u izlascima s prijateljima i korištenju internet usluga (36,4%). Svoje slobodne aktivnosti u sportu koristi 15,7% ispitanika, dok samo 26 osoba, tj. 4,3% njih provodi vrijeme čitajući knjige.

Istaknuto je kroz postmodernističke sociološke i antropologijske teorije da se slobodno vrijeme mladih ali i odraslih najčešće realizira u konzumerističkoj kulturi i dokolici, što donekle potvrđuje i ova anketa. Internet kao izvor informacija ali i kao kreiranje fiktivnih identiteta i života jeste najprimarnija aktivnost naših mladih ispitanika. Internet podrazumijeva i negativne društvene posljedice poput alijenacije od društvene zajednice i od vlastitog bića i vlastite vrijednosti; porast irealnih očekivanja od sebe i okoline, zatupljivanje bezličnim sadržajem i sl. „Pojam slobodnog vremena je poznat još iz doba antike i nalazimo ga u svim društvenim zajednicama. Čak i u ta davna doba slobodno vrijeme je bilo ljudima bitno. Ono je kroz vrijeme mijenjalo svoje oblike i zadaće. Prema Previšiću (2000), slobodno vrijeme se razvijalo na način da je u prvim kulturama dominiralo slobodno vrijeme bez pojma i prakse u radu; zatim nailazimo na neograničeno i nedefinirano radno i slobodno vrijeme; nakon toga je radno vrijeme imalo prevlast nad slobodnim vremenom; te u vrijeme industrijalizacije kada se javlja ubrzani tehnološki napredak, masovno zapošljavanje te skraćanje radnog vremena, javlja se i povećanje slobodnog vremena. Tek u tom razdoblju industrijalizacije slobodno vrijeme dobiva svoju punu važnost i postaje društveni fenomen. Danas zbog užurbanog načina života i zahtjeva koje posao nosi sve se više cijeni slobodno vrijeme. Danas ono spada u posebno važno područje o kojem se priča i na kojem se radi.“¹¹

Slobodno vrijeme definiramo kao ono vrijeme koje mladoj osobi preostaje nakon škole. Vrijeme kada je osoba oslobođena ne samo školskih, već i eventualnih porodičnih zaduženja. (Glavaš, 2010) Slobodno vrijeme je ono vrijeme koje se oblikuje prema vlastitim željama, bez ikakve obaveze. To znači vrijeme za koje su iznimno bitni elementi poput slobode, dobrovoljnosti i neobaveznosti. Vrijeme koje može uključivati čitanje knjiga, odlazak u kino, učenje stranih jezika, igranje igrica...

Na pitanje da li su ikada volontirali, većina njih, čak 72,2% odgovorilo je da nikada nije volontirala. „Volonterstvo (dragovoljni rad) je jedan od kamena temeljaca civilnoga društva, jer oživljava najplemenitija stremljenja čovječanstva: zauzimanje za mir, slobodu, mogućnost izbora, sigurnost i pravičnost za sve ljude. U vremenu globalizacije i stalnih promjena, svijet postaje sve manji i složeniji, a događanja u njemu u sve su većoj međuovisnosti. U osvit novog tisućljeća, volonterstvo je bitan element svakog društva. Deklaraciju Ujedinjenih naroda, koja kazuje da „Mi, narodi imamo snagu izmijeniti svijet.....“, ono pretvara u praktično i učinkovito djelovanje. Ova deklaracija podupire pravo svih žena, muškaraca i djece da se slobodno udružuju u volonterskom radu, bez obzira na svoju kulturu i etičku pripadnost, vjeroispovijest, spol, zdravstveno stanje i društveni ili ekonomski položaj. Svi ljudi na svijetu morali bi imati pravo slobodno stavljati na raspolaganje svoje vrijeme, talent i energiju drugim pojedincima i zajednicama za pojedinačno ili zajedničko djelovanje, a da pritom ne očekuju novčanu naknadu za svoj rad. Ne postoji jednoznačan odgovor na pitanje tko su volonteri. Ne postoji niti skup psiholoških karakteristika koje su svojstvene samo volonterima ne postoje posebni uvjeti koje čovjek mora zadovoljiti da bi postao volonter. Dovoljno je samo imati dobru volju. Bitno je napomenuti da su razlozi

¹¹ <http://www.zdravo.hr/index.php/inicijative/91-istrazivanje-potreba-mladih-slobodno-vrijeme-mladih> (Posjećeno 12.9.2017.)

volontiranja uvijek individualni i da je svaka motivacija jednako vrijedna. Čak i ako volontiranje proizlazi iz isključivo vlastitih interesa, uvjetno rečeno, sebičnih motiva, njegov rezultat dovodi do zajedničkog altruističkog cilja, pa zato izvori tih razloga nisu toliko bitni koliko su bitni rezultati volonterskih aktivnosti. Zapravo volontiramo zbog drugih, ali i zbog sebe samih.“¹²

Naučnici tvrde da je volontiranje najkorisnije provedeno vrijeme posebno za one koji su u procesu odrastanja/sazrijevanja. Krucijalno je osjećati se korisnim i biti koristan za druge ali i za sebe „u mladalačkoj dobi“. Volontiranjem se suzbija apatičnost, lijenost, razvija se tolerancija prema drugačijem, također razvija se osjećaj solidarnosti i altruizma.

Njih 177, odnosno 27,8% koji imaju iskustvo u volontiranju naveli su da su u najvećem broju volontirali u sljedećim ustanovama/organizacijama: Crveni križ, Civitas, SOS dječije selo i druge javne ustanove. Naveli su također i sljedeće organizacije: Info servis za mlade, SPES za mlade i obitelj, Sajam srednjih škola, Duga, Youth Power, Sveta obitelj i mnoge druge.

Dok razgovaraju s prijateljima ali i sa porodicom¹³, mostarski mladi su u sklopu ovog istraživanja potvrdili da najčešće razgovaraju o njima samima i njihovim problemima (56,1%), dok se za razgovore o školi ili fakultetu te o općim pogledima na svijet izjasnilo 12,4% ispitanika. Najmanje njih provodi vrijeme razgovarajući o tuđim problemima, poznatim i slavnim i o događajima u svijetu, te o društvenoj i političkoj i ekonomskoj situaciji. Naravno da se postavlja pitanje kvaliteta vremena provedenog i sa prijateljima i porodicom. Posebno u krugu porodice. Neki smatraju da je kuhanje ili gledanje televizije u istoj prostoriji u kojoj se dijete igra kvalitetno provedeno vrijeme s djetetom. Provođći vrijeme s djetetom razvijamo povjerenje, bliskost i povezanost, osnovne faktore zajedništva, ljubavi i podrške. Svaki bi roditelj trebao odvojiti slobodno vrijeme za druženje sa svojim djetetom. Bit kvalitetno provedenog vremena nije koliko, već kako. Djeca od najranije dobi imaju potrebu i želju provoditi vrijeme u igri i drugim aktivnostima sa svojim roditeljima. Roditelji obično misle da je djecu jednostavno prevariti, ali nije. Djeca vrlo dobro prepoznaju naše ponašanje i osjećaju kada ih ne slušamo s punom pažnjom. Vrlo se često događa da je roditelj odsutan za vrijeme igre i druženja s djetetom pa imamo situaciju u kojoj istovremeno gledamo televiziju (jer su baš sad vijesti) i igramo društvenu igru. Ili nam dijete ponosno pokazuje svoj crtež, dok mi razgovaramo na telefon i ne obraćamo pažnju na dijete (jer ne možemo pokazati nepoštovanje prema sagovorniku i prekinuti ga usred rečenice). Da se djecu pita, roditelji ne bi bili u radnom odnosu već bi cijeli dan provodili sa svojom djecom, ali svi smo mi svjesni da nam životni standard ne dopušta cjelodnevnu brigu o djetetu, već su oba roditelja prisiljena biti u radnom odnosu i raditi puno radno vrijeme kako bi mogli sebi i djetetu (djeci) osigurati kvalitetan životni standard.

Ipak, i u toj situaciji je moguće provesti kvalitetno vrijeme s djetetom, jer kao što je već rečeno, nije bitna količina vremena provedena s djetetom, već kvalitet i kreativnost tog vremena. Dovoljno je izdvojiti pola sata vremena i porazgovarati s djetetom.¹⁴

Zaključak

Ono što spada u kulturu mladih danas u Mostaru jesu obrasci/modeli ponašanja i mišljenja koji su u potpunosti povezani sa svojim lokalnim zajednicama u kojima žive, u kojima samo žive bez posebnih aktivnosti. Ako aktivnosti i postoje, to su najčešće aktivnosti koje spadaju u domen zabave i druženja, tj. dokolice bez afirmiranja humanog i kreativnog provođenja slobodnog

¹² <http://vugm.weebly.com/zascaronto-volontirati.html> (posjećeno 11.9.2017. godine)

¹³ Ovdje smo odgovore o tome o čemu razgovaraju s porodicom sjedinili s pitanjem o čemu razgovaraju s prijateljima jer su u velikoj mjeri odgovori bili preslikani.

¹⁴ http://www.skole.hr/dobro-je-znati/odgoj?news_id=324 (posjećeno 11.9.2017. godine)

vremena. Naravno da su razlozi za takvo stanje kulture mladih u Mostaru veoma duboki i kompleksni. Na prvom mjestu bismo istaknuli komplikovanu i pokazalo se do sada nefunkcionalnu društvenu strukturu političkog uređenja i sprovođenja određenih političkih aktivnosti koji bi se direktno ticali određenih lokalnih zajednica.

Jasno je da je Mostar postao centar političke nekorektnosti i da je razvoj grada nakon rata išao vrlo neujednačeno i sporo. Pojedini dijelovi grada su još uvijek potpuno neobnovljeni, nefunkcionalni i što je nemoguće, nepovezani s drugim dijelovima grada. Dakle, još uvijek postoji prostorni antagonizam koji rezultira disfunkcionalnošću grada. Osim toga, zastupljena je veoma visoka stopa nezaposlenosti i siromaštva; stanje u kulturno-umjetničkim institucijama je potpuno nepovoljno - navest ćemo samo jedan primjer da su galerijski prostori rijetki u gradu, a da su i oni koji postoje često neuređeni, prazni. Čak i ako postoje, vrlo rijetko, imaju izložbe ili neka druga kulturno-umjetnička dešavanja na koja opet rijetki i idu, posebno mlade osobe.

Može se reći da se izgubila osnovna matrica ponašanja i mišljenja koja jeste bila karakteristična za Mostar, ali i za bilo koji drugi urbani centar. Mostar je prošao kataklizmičnu kulturološku retrogradizaciju koja je za posljedicu ostavila ne samo ruševne zgrade, ne samo mase nezaposlenih, već opći potpuni prirodni kulturni obrazac ponašanja u gradu koji njeguje i oplemenjuje jedan gradski prostor, bilo da je u pitanju estetika tog prostora, funkcionalnost ili nešto treće.

Pozitivno jeste da su škole, kao i neke nevladine organizacije, koliko-toliko uspjele unaprijediti i afirmirati mlade, mada u neznatnom broju.

Globalna kultura, pod utjecajima masovnih medija i interneta nije pomogla. Sve veći broj ulica je nakićen kafićima, kladionicama, salonima za uljepšavanje, buticima i zlatarama – vlada opća kultura *samoprezentovanja*, *kultura površnosti* i *selfbrendinga*. U površnom prvom viđenju, bez dubinskog razmatranja, odaje se dojam da je Mostar jedna urbana metropola u kojoj se lagodno živi u blagostanju i bez velikih problema. Apsolut konzumerističke kulture i kulture površnosti bez jasnog cilja predstavlja jedan od realiteta svakodnevnog života. U globalnom svijetu trendovi u ponašanju od svih, pa tako i od mladih (što se direktno reflektira i na mlade u Mostaru), iziskuju njegovanje nekih drugih etičkih principa, moralnih vrijednosti i društvenog ponašanja: stil dokoličarenja i ispraznog preživljavanja.

Kao bitan faktor u kreiranju tegobnog stanja kulture mladih, osim problema u politici pa time i u široj društvenoj zajednici, pojavljuju se roditelji, bolje reći porodično okruženje koje je deficitarno u adekvatnim odgojnim metodama kao i u kvalitetnom provođenju vremena mladih sa roditeljima. Najčešćese skreće pažnja sa kvalitetnih odnosa unutar ove primarne grupe i fokus se stavlja na svakodnevne nagomilane probleme. Evidentni su pokazatelji povećanja nasilja u porodici, alkoholizma i razvoda brakova što nikako nije pozitivan stimulans za kreiranje kvalitetnijih društvenih obrazaca ponašanja i mišljenja mladih u kulturi mladih.

Škole s jedne strane moraju implementirati nove tendencije u pedagoškom radu koje su otežane uz nedovoljno finansiranje škola, kompleksnosti obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini, kao i uz neadekvatne obrazovne politike koje bi dale podstreka u realizaciji onih programa koji su najbolji za mlade. Osim toga, produbljen je jaz između povezanosti škole s roditeljima i širom društvenom zajednicom.

Najosnovniji element identiteta mladih jeste njihova kultura koja suštinski predstavlja: prostor u kome se kritički proispituju tradicionalni obrasci življenja i naslijeđe proisteklo iz toga. Osjećaj pripadnosti zajednici te aktivizam u datoj zajednici također spada pod definiranje kulture mladih. To je relativno novo područje sociološkog promišljanja i može se reći da predstavlja simboličko polje u kojem se demonstriraju i stvaraju novi oblici društvene vrijednosti. Stavovi

mladih ljudi, kao i društvena afirmacija određenih vrijednosti i modula ponašanja čine kulturu mladih.

Sprovedeno istraživanje potvrdilo je glavnu hipotezu, te se iz nje kao glavni zaključak iznosi sljedeće:

Nivo participacije mladih u kulturi mladih u Mostaru je neznatna: mladi su potpuno pasivni, ne učestvuju u izgradnji kvalitetnog mladalačkog života. S visokim stepenom netolerancije, mladalačka kultura najprije se ogleda u apatiji kada je u pitanju društveno koristan rad (volonterizam), tj. nesebični doprinos društvenoj zajednici. Mladi svoje slobodno vrijeme najčešće nekvalitetno provode, u najvećoj mjeri koristeći se posebnim modelima zabave: internet i izlasci u kafiće, te druženje s prijateljima u dokolici. Dakle, najveći fokus u kreiranju životnog stila mladih jeste usmjeren na korištenje interneta i izlaske u kafiće (klubove).

Kultura mladih je u Mostaru neadekvatno oblikovana služeći široj društvenoj zajednici najprije kao problem, a tek onda kao jedan poseban dio urbanog identiteta grada Mostara.

Treba, konačno, istaknuti nekoliko činjenica koje proizlaze iz istraživanja koje su autori ove publikacije sa saradnicima obavili 2017. godine.

Naime, uz prethodno navedeno, valja istaći da uz kakav-takav standard života u mostarskim kvartovima/mahalama – zajednicama gdje građani, između ostalog i mladi, žive kamen spoticaja za bilo kakav napredak čini se da kreira kompleksna i niti malo ugodna politička situacija kao i čitavo postratno društveno, kulturno okruženje i novonastala atmosfera u kojoj se nameću snage koje nisu nimalo afirmativne za pozitivne akcije ne samo mladih nego svih bosanskohercegovačkih građana.

Siromaštvo, nezaposlenost, etnonacionalizam, kič i šund u kulturi i samom bosanskohercegovačkom društvu doprinose kolektivnom retrogardizmu. Za posljedicu imamo - a to i samo istraživanje pokazuje - vrlo rijetke kolektivne susrete građana u sklopu nekih društvenih dešavanja. Skoro sve periferne zajednice, čak i one bliže centru, u Mostaru su lišene društvenih dešavanja koja primarno imaju za cilj spajanje građana i kreiranje društvene solidarnosti, osim, naravno, onih rijetkih – sportskih dešavanja koja to i čine: spajaju i podižu kolektivnu svijet na jedan viši nivo. Osim zdravlja, smisao sporta dakako jeste širenje onih društveno poželjnih vrijednosti: altruizma i kooperacije, te zdrave kompetitivnosti.

Mostar je doživio i onu transformaciju koju bi vjerovatno imao da i nije bilo rata. Postao je dio informatičkog svijeta, dio globalne mreže u kojoj se bilo kakav unikatni uzus mijenja i transformira u globalni tako brišući sve razlike i postajući bezlični kulturni fenomen sa jasnim karakteristikama: fokus s prirodnih bogatstava i eventualnih gradskih (historijskih i kulturnih) znamenitosti, sada grad čine šoping centri, zatvorene dvorane kao i sve redom isti zabavni sadržaji: kafići i klubovi. Mostar postaje kao i njegovi urbani dijelovi, isti kao i bilo koji drugi gradovi oličeni u Coca Colline reklame, i ostala globalna čudesa. U takvoj gradskoj vrevi, mladost gubi osjećaj za bitno i estetski prihvatljivo. U izlozima šoping centara i među redovima McDonaldsa tipkajući u pamatene telefone, zaboravlja se koncept slobodnog vremena: biti bolji, nadograditi svoju ličnost u kvalitetnije biće.

Ko više čita knjige - samo je jedna od izjava koje predstavljaju ozbiljan zaključak, a ne samo površan sud. Naime, podatak da samo 4,3% mladih čita knjige sasvim je dovoljan pokazatelj u kojem smjeru ide kultura mladih u Mostaru. Fokus na dokolicu koja podrazumijeva korištenje interneta i izlaske s prijateljima koji, osim toga, ne rade ništa drugo, fokus na boravak izvan vlastitog doma, tek da se provede još jedan dan, ukazuju na potpuno potonuće mlade generacije. Naravno, uz to samo treba dodati činjenicu da 70 posto mladih nikada nije volontiralo. Sve je

rečeno! Bez društvenog aktivizma, bez pomoći drugima i bez razvijene društvene solidarnosti, mi ne možemo pričati o zdravom društvu.

Odgoj djeluje na mentalitet koji opet djeluje na kreiranje kolektivne klime među mladima. Naši mladi nemaju kvalitetno provedeno vrijeme s roditeljima, a niti škole imaju jasnu viziju u kojem smjeru treba da idu. U školama je evidentan je deficit razvijanja odgojnih sadržaja i mehanizama spram ličnosti – nevjerovatan je fokus na elaboraciju nastavnih sadržaja koji se sukcesivno sprovode bez kreativnog i praktičnog dijela nastave, bez kvalitetne komunikacije i demokratičnijeg odnosa nastavnik-učenik. Sve se svodi na puku repeticiju i kognitivno prenošenje i usvajanje informacija. Škole su preopterećene administrativnim sadržajima, a roditelji već dovoljno opterećeni sivom svakodnevnicom.

Dolazi se do začaranog kruga: mladi, djeca, prepušteni su sami sebi na milost i nemilost savremenosti, a škole su previše zapostavljene od strane politike koja već dvadeset godina ne daje jasnu obrazovnu strategiju i viziju. Kao generalni zaključak nameće se poprilična apokaliptična premisa: kriza u obrazovanju rezultat je opće društvene krize, čija je najfatalnija posljedica ta što su mladi, sutra zreli građani Bosne i Hercegovine, dezintegrirani od pozitivnih vrijednosti. Vrlo brzo većina obrazovanih mladih ljudi ili napušta svoje domove odlazeći u evropske, zapadne zemlje, dok oni koji ostaju postaju dio mase koja se ne bavi društvenom angažiranosti, ne propitujući društvene tendencije i ne odnoseći se kritički prema stvarnosti u kojoj živi.

Mostar, kao središnji dio južnog dijela Bosne i Hercegovine, ima rasute probleme na nekoliko nivoa, no može se reći da je njihovo ishodište dvojako. Jedan problem proizlazi iz dosta traumatičnih ratnih stradanja koja do danas nisu prevaziđena i zacijeljena, dok drugi izvor problema predstavljaju nejasne javne politike i strategije razvoja grada pa tako i obrazovnog sistema. Čini se da Mostar u svim segmentima življenja proživljava jednu od najkompleksnijih kriza u svojoj historiji.

Rijetki su oni nastavnici/profesori (barem u dosadašnjim istraživanjima) koji su pozitivno ocijenili svoja iskustva rada sa đacima u srednjim školama, u najvećoj mjeri oni tu omladinu opisuju kao najmanje sklonu promjenama, kao prezaštićenu od vanjskih utjecaja, sklonu pretjeranim ambicijama, netolerantnu i nespremnu na dijalog.

Sve škole ili većina škola u gradu Mostaru ne koriste savremene tehnologije (projektor, videoradovi, radionice, izlasci van škole – terenska nastava) u nastavi, ali svi profesori u sklopu predmeta koje smo analizirali rade inovacije u nastavi: uvođenjem novijih i savremenijih metoda u nastavi (svi putem dijaloga prezentiraju nastavne planove i programe), većina se trudi kroz svoje predmete pomoći mladima da budu aktivniji u društvenom životu i da generalno postavljaju više pitanja sebi i prema svijetu u kojem žive.

Na kraju, stekao se opći dojam da jeste veliki izazov raditi u obrazovanju u gradu Mostaru gdje su đaci, podjednako kao i njihovi profesori, svakodnevno u dilemama kako izaći u susret mnogim izazovima. Rad i stanje u srednjim školama jesu direktna refleksija stanja u široj lokalnoj zajednici, ali i u bosanskohercegovačkom društvu.

Nedostatak discipline, opće kulture koji su posljedica očiglednih odgojnih deficita s jedne strane kod đaka, neadekvatno riješena pozicija profesora u školama, visok stepen nekulture u organizaciji rada, nepotizam i korupcija sigurno jesu kao glavni aparati društvene devijacije samo neki od primarnih problema s kojima se profesori ali i čitav obrazovni sistem svakodnevno nose.

Literatura

1. Baudrillard, J.(1991): Simulakr i simulacija. Novi Sad: IP Svetovi
2. Castells (2005): Uspori umreženog društva. Zagreb: Golden marketing

3. Castells, M. (1989): The informational city: information technology, economic restructuring, and the urban-regional process. Oxford: Basil Blackwell
4. Durkheim, E. (1997): O sumoubistvu. Beograd: BIGZ
5. Giddens, A. (2005): Odbjegli svijet: kako globalizacija oblikuje naše živote. Zagreb: Klub studenata sociologije Diskrepancija
6. Giddens, A. (1998): Sociologija. Beograd: Ekonomski fakultet
7. Held, D. (2003): Modeli demokratije. Zagreb: Školska knjiga
8. Mandić, P., Radovanović, I., Mandić, D. (2002): Uvod u opštu i informatičku pedagogiju. Beograd: Učiteljski fakultet
9. Tomić, R., Hasanović, I. (2007): Mladi i slobodno vrijeme. Tuzla: OFF –SET
10. V. Vuletić (2003): Globalizacija-mit ili stvarnost. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
11. Vujović S. I Petrović M. (2005): Urbana sociologija. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Članci

1. Komar, T. (2015): Identitet i /kroz sport: antropološki pristup u proučavanju dijaspore. Zagreb, Stud.ethnol.Croat.vol. 27, str. 393-414.

LEVEL OF YOUTH PARTICIPATION IN YOUTH CULTURE IN MOSTAR

Abstract

This scientific explication is based on many analysis from the survey that has been conducted in 2017/18.year. The main goal of the research was to determine the level of qualitative living among youth and to declare is there any youth organizations and youth participations in creating youth culture in Mostar. Youth culture is intersection in dialogs about contemporary life styles in the cites. Level of youth participation, especially in process of creating youth culture is starting point for knowledge about what kind of life is in Mostar.

Key words: youth culture, styles of life, urban culture, rural culture, contemporary